

РЕЗВОРОВИЧ Кристина Русланівна

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ НОРМ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНОГО ВЕКТОРУ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Післявоєнний період в Україні є критичним моментом для вирішення питання гендерної рівності й її просування в нашій державі. Після конфлікту й нестабільності процеси реконструкції й розвитку пропонують можливість переоцінити соціальні, економічні й політичні структури крізь гендерну призму. Наукова проблема, розглянута в роботі, зосереджена навколо розуміння ролі міжнародних норм у формуванні гендерного вектора України під час цієї трансформаційної фази.

Гендерна рівність є не лише фундаментальним правом людини, але й основним рушієм сталого розвитку й соціального прогресу. Усвідомлюючи це, міжнародне співтовариство встановило широкий спектр норм, принципів і рамок, якими керуватимуться країни для просування гендерної рівності й розширення прав і можливостей жінок. Ці міжнародні норми, закріплені в різних угодах і конвенціях, охоплюють різні сфери, такі як права людини, трудові права, політична участь і соціальна інтеграція.

Робоча група з питань жінок, миру й безпеки представила гендерний аналіз ситуації в Україні протягом квітня 2022 року, в якому зосередила свою увагу на непропорційному впливі конфлікту на жінок і дівчат, особливо з маргіналізованих груп. Вони також надали перелік рекомендацій щодо усунення наслідків. [1]

Організація ООН «ООН-Жінки», яка займається гендерною рівністю й розширенням прав і можливостей жінок, висвітлила кілька ключових моментів щодо гендерної рівності й впливу поточного конфлікту в Україні з 2020 по 2022 роки. [2]

Економічні наслідки конфлікту глибоко вплинули на гендерну рівність в Україні. Порушення економічних потоків, руйнування інфраструктури й падіння ВВП вплинули на участь жінок в економіці й погіршили гендерну рівність. Необхідно докласти зусиль для відновлення економіки з огляду на гендерний підхід шляхом забезпечення рівного доступу до можливостей працевлаштування, підприємницької діяльності й фінансових ресурсів. Міжнародне співтовариство може надати підтримку за допомогою програм розвитку, які розширюють економічні можливості жінок і сприяють інклюзивному зростанню.

Механізм реалізації гендерної рівності забезпечує рівні права й можливості для всіх осіб незалежно від статі без будь-яких обмежень і привілеїв. Він включає такі методи, як створення й застосування законів, які запобігають дискримінації, моніторинг дотримання антидискримінаційних вимог, забезпечення каналів для повідомлення й вирішення проблем дискримінації, підтримка материнства й дитинства, впровадження заходів щодо охорони праці й здоров'я жінок, а також оцінку ефективності й законності дії органів державної влади. [3]

Наслідки війни непропорційно відчують на собі окремі вразливі групи, а саме жінки, діти й люди з обмеженими можливостями. Від перших днів повномасштабного вторгнення Росії в Україну Організація Об'єднаних Націй підтвердила трагічну загибель щонайменше 2296 жінок і дівчат станом на початок 2023 року. Однак очікується, що реальна кількість буде значно більшою. Серед 7,9 мільйонів людей, які були змушені шукати притулку в інших країнах, жінки та їхні діти складають 90 відсотків цього населення. В самій Україні 68 відсотків внутрішньо переміщених осіб – жінки, багато з яких втратили домівку й роботу і позбавлені доступу до основних соціальних послуг і захисту. За рік конфлікту жахлива ситуація призвела до того, що 7,8 мільйона жінок і 2 мільйони дівчат потребували термінової допомоги в країні. [2]

Після конфлікту Україна стикнеться зі значними соціальними проблемами, які впливають на гендерну рівність. Переміщення, травми й розпад соціальних структур непропорційно вплинули на жінок і дівчат, особливо з маргіналізованих груп. Міжнародні норми, наприклад, Стамбульська конвенція, створюють основу для боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством. Конвенція є новаторським європейським заходом, спрямованим на ефективну боротьбу з гендерним насильством, головна мета якого – створення правових рамок, які б запобігали такому насильству, забезпечували захист жертв і застосовували відповідні покарання для винних. Конвенція визначає чіткі керівні принципи й зобов'язання для країн щодо активного запобігання й боротьби з насильством щодо жінок і вдома [4]. Ратифікація конвенції Україною демонструє прагнення захищати права жінок і створювати безпечне суспільство для всіх.

Гендерне насильство загострюється в районах, уражених конфліктом, у зв'язку із незахищеністю, ослабленням верховенства права, широкою безкарністю, недовірою до окупаційної влади й стигматизацією навколо розголошення випадків сексуального насильства [5]. Під час конфліктів жінки й дівчата потрапляють у зону більшого ризику пережити гендерно зумовлене насильство, в тому числі бути вбитими, зазнати тортур, сексуального насильства й примусових шлюбів. Сексуальне насильство часто використовується як навмисна стратегія у війні, передовсім проти жінок і дівчат. Однак важливо зазначити, що чоловіки й хлопчики також можуть стати жертвами, особливо під час затримання. Більше того, постконфліктні суспільства спостерігають сплеск насильства за статтю у зв'язку із

порушенням верховенства права, легким доступом до зброї, зруйнованими соціальними й сімейними структурами й нормалізацією такого насильства, що ще більше загострює попередня наявна дискримінація. Крім того, під час та після конфліктів політичні, економічні та соціальні потрясіння, збільшення насильства й нарощення мілітаризації посилюють торгівлю людьми.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 закликає до значної участі жінок у процесах розбудови миру й вирішення конфліктів. Цей документ підкреслює важливість залучення жінок до запобігання й вирішення конфліктів, мирних переговорів, миротворчих операцій, гуманітарного реагування й постконфліктної відбудови. Він наголошує на рівноправному долученні жінок до всіх починань, пов'язаних зі збереженням миру й безпеки. Основна мета резолюції полягає в збільшенні представництва жінок в ініціативах ООН з миру й безпеки, а також врахуванні гендерних аспектів. Вона прямо закликає до конкретних дій для захисту жінок і дівчат від гендерно зумовленого насильства, зокрема від зґвалтувань та інших форм сексуального насильства під час збройних конфліктів [6]. Посилення виконання таких норм може сприяти більш інклюзивному політичному ландшафту в Україні. Жінки являються активними учасниками війни і миру; вони можуть бути як жертвами, так і винуватцями насильства, а також агентами змін мирного вирішення конфліктів. Жінки роблять внесок у безпеку людей у своїх місцевих громадах, а також на національному, регіональному й міжнародному рівнях [7].

Незважаючи на російське вторгнення у 2022 році, український уряд залишався відданим гендерно-орієнтованому бюджету. Він ставив пріоритетом гендерну рівність навіть під час управління державними фінансами в умовах кризи. Міністерство фінансів постійно вимагало від профільних міністерств гендерно-орієнтованих бюджетних пропозицій для забезпечення справедливого розподілу обмежених кризових коштів. Відданість уряду підтверджується Державною стратегією забезпечення рівних прав та можливостей разом із оперативним планом її реалізації. Проблеми, пов'язані з інтеграцією гендерного аналізу у фінансові процеси, вирішуються шляхом об'єднання фінансової й гендерної експертизи. Ці зусилля заклали основу для ефективного застосування гендерно-орієнтованого бюджетування під час післявоєнного відновлення й реконструкції.

Конфлікт в Україні мав значні й далекосяжні наслідки для гендерної рівності в країні. Економічні наслідки конфлікту посилили гендерну диспропорцію, яка відбилась на участі жінок в економіці й на доступі до можливостей працевлаштування. Війна непропорційно вплинула на вразливі групи, такі як жінки, діти й люди з обмеженими можливостями, що призвело до трагічної смерті, переміщення й втрати основних соціальних послуг. Розпад соціальних структур і поширеність насильства щодо жінок створюють значні суспільні проблеми, які перешкоджають гендерній рівності.

Міжнародні норми й рамки, такі як Стамбульська конвенція й Резолюція Ради Безпеки ООН 1325, містять керівні принципи й зобов'язання щодо

боротьби з гендерним насильством, захисту прав жінок і сприяння значущій участі жінок у процесах прийняття рішень. Ратифікація Стамбульської конвенції демонструє відданість України принципам створення безпечного суспільства й запобігання насильству щодо жінок.

Розширення прав і можливостей жінок в економічній і підприємницькій діяльності має важливе значення для сталого розвитку й гендерної рівності. Цього можна досягти за допомогою цілеспрямованих втручань, таких як надання доступу до фінансових ресурсів, сприяння підприємницькому навчанню й створення сприятливого середовища для відкриття й розвитку бізнесу жінок. Міжнародна спільнота може відігравати значну роль у підтримці цих зусиль, надаючи технічну допомогу, фінансові ресурси й розбудовуючи потенціал.

1. Робоча група НУО з питань жінок, миру та безпеки (2022). Гендерний аналіз ситуації в Україні. URL: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2022/04/report/genderanalysis-of-the-situation-in-ukraine/Gender-Analysis-of-the-Situation-в-Україні-Квітень2022.pdf>

2. ООН Жінки – Європа та Центральна Азія. (n.d.). Україна. URL: <https://eca.unwomen.org/en/where-we-are/ukraine>

3. Резворович К. Р. (2021). Нормативно-правові акти України як засіб забезпечення ефективного функціонування механізму реалізації гендерної рівності в Україні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/21_2_ua/HB_2-2021_23.10.21125-130.pdf

4. Європейський форум інвалідів (2022). Стамбульська конвенція. URL: <https://www.edf-feph.org/the-istanbul-convention/>

5. Міжнародна амністія. (2023). Жінки в Україні стикаються з серйозними ризиками, оскільки повномасштабне вторгнення Росії продовжується вже другий рік. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/ukraine-women-face-grave-risks-asrussias-full-scale-invasion-enters-its-second-year/>

6. Офіс спеціального радника з гендерних питань (n.d). Знакова резолюція щодо жінок, миру та безпеки (резолюція Ради Безпеки 1325). URL: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps>

7. Глобальне партнерство із запобігання збройним конфліктам (n.d.). Гендер. URL: https://www.gppac.net/gender?gclid=Cj0KCQjw4s-kBhDqARIsANipH0_Js77FtHgLPPrVztkiCQjjC_EJx_LKRBjzucnxHEZ0tiYEw4dIcaAnTkEALw_wcB